

STAVOVI KNJIŽNIČARA O ULOZI NARODNIH KNJIŽNICA U INFORMACIJSKOM POREMEĆAJU¹

LIBRARIANS' ATTITUDES TOWARDS THE ROLE OF PUBLIC LIBRARIES IN DEALING WITH INFORMATION DISORDER

Snježana Stanarević Katavić

Odsjek za informacijske znanosti, Filozofski fakultet
Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku
sstanare@ffos.hr

Antonela Čepčar

mag. informatologije
antonela.cepcar@gmail.com

Boris Badurina

Odsjek za informacijske znanosti, Filozofski fakultet
Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku
boris.badurina@ffos.hr

UDK / UDC: [027.022:023.5]:

[001.102-021.191:004.738.5:316]

Izvorni znanstveni rad / Original scientific paper

<https://doi.org/10.30754/vbh.65.1.936>

Primljeno / Received: 14. 2. 2022.

Prihvaćeno / Accepted: 3. 4. 2022.

Sažetak

Cilj. Cilj je ovoga istraživanja utvrditi stavove i iskustva knjižničara zaposlenih u narodnim knjižnicama o ulozi narodnih knjižnica u suočavanju s informacijskim poremećajem te s dezinfodemijom vezanom uz bolest COVID-19.

¹ Rad je napisan na temelju diplomskog rada Antonele Čepčar „Stavovi knjižničara o ulozi narodnih knjižnica u (dez)infodemiji“ obranjenog na Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku pod mentorstvom doc. dr. sc. Snježane Stanarević Katavić i izv. prof. dr. sc. Borisa Badurine. Zbog znatnih izmjena koje su učinjene u odnosu na diplomski rad u pregledu literature, dijelu analize rezultata te raspravi i zaključku, koautori su usuglasili raspored autorstva kako stoji.

Pristup/metodologija/dizajn. Za potrebe istraživanja u radu korišten je mrežni anketni upitnik koja je sadržavao pitanja zatvorenog i otvorenog tipa. Upitnik je distribuiran svim narodnim knjižnicama u Republici Hrvatskoj.

Rezultati. Rezultati istraživanja pokazuju da su ispitanici, knjižničari zaposleni u narodnim knjižnicama, u velikoj većini zainteresirani za problematiku informacijskog poremećaja te za dodatnu edukaciju o istom. Gotovo polovica ispitanika svoju je pripremljenost za organiziranje i provođenje programa edukacije korisnika o dezinformacijama ocijenila niskom. Velika većina ispitanika slaže se s tvrdnjom da narodne knjižnice trebaju sudjelovati u suočavanju s informacijskim poremećajem te da u istom mogu pridonijeti, međutim stavovi o konkretnim načinima i odgovornostima u suočavanju s informacijskim poremećajem pokazuju razjedinjenost. Mišljenja ispitanika o tome koje su ključne prepreke uključivanju narodnih knjižnica u suočavanje s informacijskim poremećajem ukazuju na petnaest specifičnih problema među kojima se ističu needuciranost knjižničara, čuvanje percepcije knjižnice kao ideološki neutralnog mjesta, nezainteresiranost korisnika te različiti infrastrukturni problemi.

Originalnost/vrijednost. U ovom se radu prvi put iznose stavovi knjižničarske zajednice u Republici Hrvatskoj o ulozi narodnih knjižnica u informacijskom poremećaju. Rad otvara pitanja o izazovima aktivnog uključivanja narodnih knjižnica u suočavanje s informacijskim poremećajem, među kojima se ističu stručne kompetencije knjižničara te etički principi pružanja informacijskih usluga.

Ključne riječi: COVID-19; dezinfodemija; informacijski poremećaj; narodne knjižnice; stavovi knjižničara

Abstract

Purpose. The aim of this research is to determine the attitudes and experiences of librarians employed in public libraries about the role of public libraries in dealing with information disorder and COVID-19 disinfodemic.

Approach/methodology/design. For the purposes of the research, an online questionnaire with closed and open questions was used. The questionnaire was distributed to all Croatian public libraries.

Findings. The results of the research have shown that the respondents, librarians employed in public libraries, are overwhelmingly interested in the information disorder issues and are open to additional education. However, almost half of the respondents rated their competencies for organizing and implementing a disinformation education program as low. The vast majority of respondents agree with the statement that public libraries should get involved and can greatly contribute to dealing with information disorder, but the attitudes about specific ways and responsibilities in dealing with information disorder show discrepancies. The respondents' opinions on the key obstacles

to involving public libraries in dealing with the information disorder point to fifteen specific problems, including librarians' lack of education, the desire to preserve the perception of the library as an ideologically neutral place, lack of user interest, and various infrastructural problems.

Originality/value. This paper presents attitudes of the librarians in the Republic of Croatia on the role of public libraries in the information disorder. The paper raises questions about the challenges of active involvement of public libraries in countering information disorder, among which are the professional competencies of librarians and ethical principles of providing information services.

Keywords: COVID-19; disinfodemic; information disorder; librarians' attitudes; public libraries

1. Uvod

Lažne vijesti, senzacionalizam i propaganda prepoznatljivi su elementi javnoga života od pojave tiska, međutim razvojem medija, a posebno društvenih mreža, stvoreni su uvjeti u kojima je širenje velikog broja dezinformacija olakšano i ubrzano kao nikada u povijesti. Nakon Brexita te predsjedničkih izbora u Sjedinjenim Američkim Državama 2016. godine koji su obilježeni dotad neviđenom instrumentalizacijom lažnih, netočnih i distorziranih informacija (Rose, 2017), navedena je problematika privukla pozornost šire javnosti te postala središtem interesa brojnih stručnjaka u različitim područjima, uključujući i knjižničare (Sullivan, 2019b: 92).

Informacijski poremećaj, termin koji se pojavio 2017. godine u izvješću Vijeća Europe o problemu lažnih vijesti (Wardle, 2017) podrazumijeva okolnosti u kojima je uslijed ekspanzije lažnih i netočnih sadržaja teško razlikovati točnu i istinitu od netočne i lažne informacije. Iako je informacijski poremećaj u suvremeno vrijeme zbog informacijsko-komunikacijskih tehnologija znatno potentniji, povijesno gledano turbulencije u informacijskom okolišu i u prošlosti bile su svojstvene razdobljima društvenih kriza te različitih izvanrednih društvenih situacija (van Prooijen and Douglas, 2017). Aktualna pandemija bolesti COVID-19 koja je službeno proglašena 11. ožujka 2020. godine potvrđuje taj povijesni obrazac. Samo tri tjedna nakon službenog proglašenja pandemije, Svjetska zdravstvena organizacija upozorila je i na popratnu infodemiju (cf. UN tackles, 2020) kao stanje u informacijskom krajoliku obilježeno intenzivnom cirkulacijom velike količine informacija, ali i različitih oblika lažnih i netočnih sadržaja. Nedugo nakon toga uslijed eksplozije lažnih informacija te teorija zavjere, UNESCO je proglasio stanje dezinfodemije ističući kako je utjecaj dezinformacija o bolesti COVID-19 posebno problematičan zbog izravnijeg utje-

caja na morbiditet i mortalitet od dezinformacija o drugim temama kao što su politika i demokracija (Posetti and Bontcheva, 2020). Aktualna društvena situacija u kojoj svjedočimo nepovjerenju prema državnim institucijama, znanosti i sredstvima javnog obavještavanja (Ayalon, 2021) te prosvjedima diljem Europske Unije zbog mjera kontrole pandemije bolesti COVID-19 (Elliatt, 2021), na najuži je način povezana s dezinfodemijom i njome amplificirana (Schraer, 2021). Upravo zbog toga otvara se pitanje uloge i odgovornosti svih onih čija je zadaća obavještavanje zajednice i poticanje izgradnje društva znanja, a time i narodnih knjižnica. Pod društvom znanja podrazumijevamo „onaj politički sustav, društvo, državu u kojem su stjecanje, stvaranje i primjena znanja dostupni jednako svim članovima zajednice i gdje je znanje u funkciji jačanja i razvoja prosperiteta države“ (Matijević, 2021: 44).

Knjižničarstvo ima dugu povijest usmjeravanja korisnika na „bolju“ literaturu u svrhu poticanja obrazovanja i društvenog osnaživanja (Wiegand, 1999: 4). U drugoj polovici dvadesetog stoljeća na takav se pristup korisnicima u sve većoj mjeri počelo gledati kao na paternalistički i nedemokratski (cf. Lor, Wiles and Britz, 2021). *UNESCO-ov Manifest za narodne knjižnice* (1994) koji je definirao temeljne zadatke narodnih knjižnica, napredak i razvitak društva veže uz „dobro obaviještene građane“, a narodne knjižnice opisuje kao „mjesne prilaze znanju“ koji osiguravaju „osnovne uvjete za (...) neovisno odlučivanje“. *Manifest* također govori o promicanju svijesti o uvažavanju „(...) znanstvenih postignuća i inovacija“, ali i o „neograničenom pristupu znanju, misli, kulturi i obavijestima“ te zbirkama i službama koje „ne smiju biti izložene bilo kakvom obliku ideološke, političke ili vjerske cenzure“ (ibid.). U trenutku nastanka *Manifesta za narodne knjižnice* sintagma „dobro obaviješteni građani“ podrazumijevala je prije svega građane koji su obaviješteni pravovremeno i u dovoljnoj mjeri, te u skladu s vlastitim zahtjevima. No u kulturi post-istine koju odlikuje relativiziranje činjenica (Lewandowsky, Ecker and Cook, 2017), opseg značenja sintagme „dobra obaviještenost“ poprima dodatnu, kvalitativnu dimenziju. Kao društvo trenutno se nalazimo u situaciji u kojoj na površinu isplivavaju brojni problemi epistemičke naravi koji ometaju neovisno informirano odlučivanje među građanima, a čije posljedice ugrožavaju društvo u cjelini. Posljedično, u knjižničarskoj se literaturi javljaju pozivi na reevaluaciju etičkih pristupa osiguravanja pristupa informacijama korisnicima koji bi preciznije i konkretnije sagledali odnos između informacije i istine (Lor, Wiles and Britz, 2021: 5). S obzirom na to da je narodna knjižnica prema definiciji „mjesno obavještajno središte“ (UNESCOv Manifest, 1994), u radu se propituje uloga narodnih knjižnica u suočavanju s informacijskim poremećajem te se donose rezultati istraživanja o stavovima knjižničara zaposlenih u narodnim knjižnicama Republike Hrvatske o ulozi narodnih knjižnica u informacijskom poremećaju i trenutnoj dezinfodemiji uslijed pandemije bolesti COVID-19.

2. Dezinforodemija u kontekstu pandemije bolesti COVID-19

2.1. Istraživanja o dezinforodemiji u vrijeme pandemije bolesti COVID-19

Nedugo nakon službene objave pandemije bolesti COVID-19, glasine, stigme i teorije zavjere prepoznate su kao novonastale prijetnje koje prate pandemiju (Islam et al., 2020: 1621). Kako je već spomenuto, izvanredne društvene situacije i krize koje prati porast straha i neizvjesnosti nerijetko su vrijeme pojačanog stvaranja i širenja dezinformacija, međutim skala na kojoj se to događa danas uslijed globalne pandemije u društvu koje je umreženo, dobila je novu dimenziju.

Kako bi utvrdili vrste lažnih i netočnih informacija koje su u opticaju tijekom pandemije bolesti COVID-19, S. Islam i suradnici (Islam et al., 2020) proveli su opsežnu analizu medijskih i drugih izvještaja o lažnim i netočnim informacijama u kontekstu pandemije bolesti COVID-19 na temelju izvora kao što su *fact-checking* stranice, Svjetska zdravstvena organizacija, Centar za kontrolu bolesti u SAD-u, društvene mreže, novinski portali i televizija. Analizirano je 2,311 izvještaja o lažnim i netočnim informacijama koji su se odnosile na pandemiju na 25 jezika iz 87 zemalja. Od toga je 89 % identificirano kao glasina, 7,8 % kao teorija zavjere i 3,5 % kao stigma (cf. ibid.: 1622). Među navedenim glasinama, teorijama zavjera i stigmama, najveći dio odnosi se na informacije o bolesti, prijenosu virusa i mortalitetu (24 %), intervenciji kontrole širenja bolesti (21 %), terapijama i lijekovima (19 %), izvoru i uzroku bolesti (15 %), nasilju (1 %), a kategorija ostalo čini 20 % uzorka (cf. ibid.).

Teorije zavjere o pandemiji bolesti COVID-19 otežavaju borbu protiv epidemije jer su u izravnoj vezi s neodgovornim i rizičnim ponašanjem građana. Istraživanje D. Allingtona i suradnika (Allington et al., 2021) pokazalo je da postoji pozitivna povezanost između konspirativnih uvjerenja o pandemiji COVID-19 i korištenja društvenih mreža kao izvora informacije te negativna povezanost između konspirativnih uvjerenja o pandemiji i zdravstveno odgovornog ponašanja (ibid.: 1767). Istraživanje kojim se pratilo teorije zavjere u svakodnevnim vijestima na engleskom govornom području od siječnja do svibnja 2020. godine, pokazalo je da je od 38 milijuna analiziranih članaka nešto manje od 3 % (n = 1,1 milijun) sadržavalo pogrešne informacije. Od tih članaka, 46 % kategorizirano je kao teorija zavjere među kojima je prepoznato 11 različitih vrsta teorija zavjere (cf. McCarthy, 2021). Najčešće teorije zavjere odnosile su se na čudotvorne lijekove (26,4 %), novi svjetski poredak (4,4%), prijevaru od strane demokrata (3,6 %), razvijanje virusa u laboratoriju u Wuhanu (2,6 %), Billa Gatesa (2,5 %), 5G mreže (2,1 %), antisemitske teorije zavjere (1,6 %), kontrolu populacije (1,3 %), dr. Anthonyja Faucija (1,0 %), plandemiju (0,7 %) i juhu od šišmiša (*bat soup*) (0,6 %) za koju ispitanici smatraju da je uzrokovala pandemiju (cf. ibid.).

Na hrvatskom govornom području K. Feldvari (2021) u svojem radu „Dezinformacije, teorije zavjera i donošenje odluke o cijepljenju: hrvatska studija, prvi uvidi“ analizirala je 4576 komentara ispod 113 objava o cjepivima na internetskim

stranicama te Facebooku u Hrvatskoj. Pritom je utvrdila da se više od trećine njih može klasificirati kao teorija zavjere (35,8 %), zatim komentari u kojima se izražava nepovjerenje i zabrinutost u vezi sastava, učinkovitosti, sigurnosti i nuspojava cjepiva (19,93 %) te komentari s izrazima nepovjerenja prema znanstvenicima (15,89 %) i vlastima (11,87 %).

Pojava pandemije bolesti COVID-19 bila je iznenadna i pokazala je nepripremljenost građana i institucija za cirkulaciju brojnih i raznovrsnih informacija o pandemiji. Vrijeme pandemije pokazalo je doseg i opseg nepovjerenja prema institucijama, znanstvenicima i medijima, dramatične posljedice otpora prema službenim informacijama te ukazalo na kritičnu potrebu razumijevanja uzroka i slojevitosti informacijskog poremećaja te načina na koji društvene institucije, među kojima su i knjižnice, mogu i trebaju odgovoriti na njegove izazove.

2.2. Uloga knjižnica u suočavanju s informacijskim poremećajem

U opisivanju uloge knjižnica u postčinjeničnoj eri, pojedini autori vide knjižnice kao ključne aktere u suočavanju s informacijskim poremećajem (cf. Sullivan, 2019a). Takav je stav utemeljen na onome što je Melvil Dewey nazvao „knjižničnom vjerom“ (engl. *library faith*) (navedeno prema Sullivan, 2019a: 1148). Izraz je to koji je Dewey upotrijebio za opisivanje ideologije u pozadini knjižničarstva krajem 19. stoljeća, a koja je utemeljena na uvjerenju da će „poticanjem javnosti na čitanje kvalitetne literature i konzultiranje pouzdanih informacija o suvremenim pitanjima, knjižnica neizbježno pridonijeti napretku nacije i društvenom poretku“ (Wiegand, 1999: 4). Knjižnična vjera, prema tome, pretpostavlja izravnu vezu među knjižnicama, napretkom i demokracijom te se takav stav zadržao i danas. Primjerice, američka političarka Hillary Clinton u svom govoru na godišnjoj konferenciji Američkog knjižničarskog udruženja 2017. godine istaknula je knjižničare i njihovu ulogu u zajednici i društvu koja uključuje zalaganje za pismenost, promicanje obrazovanja te utjecanje na informiranost građana, što je ključno u borbi za očuvanje istine, razuma, dokaza i činjenica. Istaknula je da su knjižničari u današnjem postčinjeničnom vremenu u kojem alternativne činjenice i dezinformacije svakodnevno cirkuliraju, važniji nego ikada te je zaključila da „knjižnice i demokracija idu zajedno, ruku pod ruku“ (Clinton, 2017).

Propitujući ulogu knjižnica i metode suočavanja s informacijskim poremećajem, raspon stručnih odgovora na prijetnje informacijskog poremećaja uključuje izgradnju uravnoteženih zbirki, pružanje autoritativnih informacija korisnicima, asistiranje novinarima u pobijanju lažnih vijesti, educiranje korisnika o negativnim učincima lažnih vijesti i dezinformacija, isticanje uloge knjižnica kao sigurnih mjesta te podučavanje informacijske i medijske pismenosti (Lor, Wiles and Britz, 2021: 5). Međutim, unatoč snažnim stavovima o važnosti uloge knjižnica u suočavanju s informacijskim poremećajem, pojedini autori propituju njihov realni

doprinos (cf. Sullivan, 2019a). Nastojanjima knjižničara predbacuje se nedovoljno razumijevanje društvenih, političkih, psiholoških i epistemoloških pitanja u pozadini informacijskog poremećaja bez čijega razumijevanja nije moguće dati djelotvoran odgovor na problem (Lor, Wiles and Britz, 2021: 6). Kritike su posebno usmjerene na informacijsko opismenjavanje koje u svom tradicionalnom obliku počiva na standardiziranim kriterijima i alatima koji zanemaruju kontekstualne odrednice informacijskog poremećaja (cf. Sullivan, 2019a). Nadalje pitanje koje snažno utječe na prirodu knjižničnih programa i intervencija u sklopu informacijskog poremećaja jest balansiranje između neutralnosti knjižnica, s jedne strane i njihove društvene odgovornosti s druge strane. Zagovaratelji suvremenog kritičkog knjižničarstva i aktivisti socijalne pravednosti naglašavaju da zauzimanjem neutralnog stava knjižnice daju prešutnu podršku nepravdi u društvu (Lor, Wiles and Britz, 2021: 6). S druge strane isti autori (ibid.) navode da drugi stručnjaci zagovaraju stav da knjižničari trebaju zadržati profesionalnu neutralnost dok odgovaraju na informacijske upite korisnika te da moraju poštivati pravo korisnika da donose vlastite odluke. Postčinjenična era posebno je potencirala navedenu dihotomiju te otvorila pitanje kako knjižničari vide sebe kao informacijske stručnjake usred aktualne društvene situacije.

2.3. Istraživanja o stavovima knjižničara o njihovoj ulozi u informacijskom poremećaju

Eksplzijom informacija u otvorenom pristupu te nastupom postčinjenične ere, knjižničarima se nametnula promjena tradicionalne uloge „vratar“ (engl. *gatekeeper*) u ulogu edukatora:

„[...] knjižničari su uvijek bili smatrani tradicionalnim ‘čuvarima informacija’ i stručnjacima koji provjeravaju činjeničnost informacija u svijetu te pružaju provjerene, vjerodostojne, nepristrane i verificirane informacije javnosti. Oni prema tradiciji cijene jednak pristup informacijama te su prepoznali važnost samostalnog i kritičkog mišljenja u stvaranju funkcionalnog demokratskog društva. Međutim, s obzirom na brzinu i količinu informacija koje se proizvode i distribuiraju online te napuštanje vrednovanja istine i činjenica unutar društva, njihova je uloga postala izazov. Budući da knjižničari više ne mogu pratiti veliku količinu dezinformacija koje cirkuliraju na dnevnoj bazi, njihova uloga informatora mijenja se u ulogu edukatora. [...]“ (De Paor and Heravi, 2020: 1).

Stručnom literaturom dominiraju teorijski radovi o ulozi knjižničara u informacijskom poremećaju, dok se stavovi samih knjižničara do sada nisu ekstenzivno propitivali. Ovdje želimo uputiti na recentno istraživanje Younga i grupe autora iz 2020. godine o ulozi narodnih knjižnica u postčinjeničnoj eri koje je obuhvatilo,

između ostaloga, analizu stavova knjižničara o njihovoj ulozi i kompetencijama u odgovaranju na izazove koji prate informacijski poremećaj. Navedeno istraživanje ukazuje na izazove organizacije i provođenje knjižničnih programa usmjerenih na dezinformacije u narodnim knjižnicama (Young et al., 2020).

Istraživanje je pokazalo da knjižničari prepoznaju složenost problema te se osjećaju pozvanima na njega odgovoriti, ali istodobno ne osjećaju da mogu učinkovito intervenirati. Istraživanje je otkrilo da su zapreke s kojima se knjižničari susreću prilikom implementacije programa kojima bi odgovorili na izazove informacijskog poremećaja daleko složenije nego što pojedini autori na teorijskoj razini opisuju (cf. Sullivan, 2019a). Problem nisu samo tradicionalni pristupi podučavanju informacijske i medijske pismenosti koji zanemaruju brojne aspekte informacijskog poremećaja, nego je opseg prepreka koje otežavaju oblikovanje, organizaciju i provođenje knjižničnih programa usmjerenih na dezinformacije daleko širi i kompleksniji. Navedeno je istraživanje pokazalo da postoje tri široka područja koja je potrebno dodatno istražiti kako bi se narodnim knjižnicama pružila odgovarajuća podrška u oblikovanju i provođenju programa usmjerenih na dezinformacije. Prvo se područje odnosi na formate djelovanja u području dezinformacija i njihovu učinkovitost. Formati djelovanja podrazumijevaju različite tipove i strukture javnih događanja unutar knjižnične ustanove kao što su panel-diskusije, prezentacije stručnjaka te moderirane rasprave s članovima zajednice. Ispitanici su izrazili nesigurnost glede optimalnih oblika programa usmjerenih na dezinformacije te potrebu partnerstva i suradnje sa znanstvenicima u području knjižnične i informacijske znanosti kako bi se iznašli učinkoviti formati takvih programa te metode njihova vrednovanja (Young et al., 2020).

Drugo područje obuhvaća edukaciju knjižničara koja bi im omogućila da se osjećaju kompetentnijima u organizaciji i provođenju programa usmjerenih na dezinformacije. Ispitanici su navodili da nemaju dovoljno znanja i vještina da bi se mogli aktivno baviti dezinformacijama u svom radu. Uputili su na važnost poznavanja stručne literature o dezinformacijama, ali i njezinu složenost te nemogućnost da se, uz sve ostale tekuće obveze, samostalno s istom upoznaju i educiraju do te mjere da mogu organizirati i provoditi programe usmjerene na dezinformacije. Također su u okviru navedenog problema uputili na važnost suradnje i podrške znanstvenika (cf. *ibid.*: 7).

Treće se područje tiče političkih, ideoloških i ekonomskih prepreka vezanih za organiziranje programa usmjerenih na dezinformacije. Ispitanici su ukazali na već spomenuti problem održavanja ravnoteže između neutralnosti i društvene odgovornosti knjižnica (Lor, Wiles and Britz, 2021: 6). Ukazali su na bojazan da bi programi usmjereni na dezinformacije oko visoko polariziranih društvenih tema mogli potaknuti animozitet među korisnicima prema knjižnici te da je čuvanje neutralne pozicije knjižnice važno. Ispitanici su također istaknuli manjak resursa (financije, kadar, tehnologija itd.) kao prepreku pružanju programa usmjerenih na dezinformacije (Young et al., 2020: 8).

Želeći dati doprinos razumijevanju ove problematike u hrvatskim okvirima, u ovome se radu donose rezultati istraživanja o iskustvima i stavovima knjižničara zaposlenih u narodnim knjižnicama u Republici Hrvatskoj o ulozi narodnih knjižnica u informacijskom poremećaju.

3. Istraživanje

3.1. Cilj istraživanja i istraživačka pitanja

Cilj je ovoga istraživanja utvrditi stavove knjižničara zaposlenih u narodnim knjižnicama o ulozi narodnih knjižnica u suočavanju s informacijskim poremećajem te dezinfodemijom koja prati pandemiju bolesti COVID-19.

Istraživanje se vodilo sljedećim istraživačkim pitanjima:

1. U kojoj su mjeri knjižničari u narodnim knjižnicama zainteresirani za informacijski poremećaj?
2. Kako knjižničari u narodnim knjižnicama procjenjuju svoju educiranost o informacijskom poremećaju?
3. Kakvi su stavovi knjižničara zaposlenih u narodnim knjižnicama o ulozi narodnih knjižnica u suočavanju s informacijskim poremećajem?
4. Kakvi su stavovi knjižničara zaposlenih u narodnim knjižnicama o ulozi narodnih knjižnica u suočavanju s dezinfodemijom u kontekstu pandemije bolesti COVID-19?

3.2. Metoda i uzorak

U istraživanju je korištena metoda ankete provedena *online* upitnikom. Upitnik je distribuiran *online* preko grupe Knjižničari na društvenoj mreži Facebook, elektroničkom poštom na adrese 304 narodne knjižnice u Republici Hrvatskoj dostupne preko Portala narodnih knjižnica² te osobnim kontaktima u narodnim knjižnicama u Republici Hrvatskoj. Upitnik je objavljen 23. lipnja 2021. godine, a zatvoren je 19. srpnja 2021. godine.

U istraživanju je sudjelovao ukupno 171 ispitanik od kojih su 143 ispitanika ispunila upitnik do kraja. S obzirom na dominaciju ženskog spola u knjižničarstvu (cf. Knjižnice u 2020), u istraživanju je očekivano sudjelovalo znatno više žena (n = 124, 86,7 %), tj. knjižničarki nego muškaraca (n = 19, 13,3 %), tj. knjižničara u narodnim knjižnicama. Tablica 1. prikazuje distribuciju ispitanika po dobi.

² Cf. Portal narodnih knjižnica. <https://www.knjiznica.hr/>

Tablica 1. Dob ispitanika

Dob	Frekvencija	Postotak
20 – 30	15	8,8
30 – 40	56	32,7
40 – 50	49	28,7
50 – 60	37	21,6
60 ili više	14	8,2
Ukupno	171	100

S obzirom na najvišu završenu razinu obrazovanja, većina je ispitanika završila diplomski studij, tj. ima visoku stručnu spremu ($n = 123$, 71,9 %), dok je najmanje ispitanika završilo poslijediplomski doktorski studij ($n = 3$, 1,8 %). Podaci o razini obrazovanja ispitanika prikazani su u tablici 2.

Tablica 2. Razina obrazovanja ispitanika

Razina obrazovanja	Frekvencija	Postotak
Srednja škola	18	10,5
Preddiplomski studij / Viša stručna sprema	12	7,0
Diplomski studij / Visoka stručna sprema	123	71,9
Poslijediplomski magistarski ili specijalistički studij	15	8,8
Poslijediplomski doktorski studij	3	1,8
Ukupno	171	100

Nastavno na razinu obrazovanja, najveći broj ispitanika zaposlen je na mjestu diplomiranog knjižničara ($n = 103$, 60,2 %), a najmanji broj obnaša poziciju knjižničarskog savjetnika ($n = 7$, 4,1 %), što je vidljivo u tablici 3.

Tablica 3. Kategorija stručnog osoblja ispitanika

Kategorija stručnog osoblja	Frekvencija	Postotak
Pomoćni knjižničar	22	12,9
Knjižničar	16	9,4
Diplomirani knjižničar	103	60,2
Viši knjižničar	23	13,5
Knjižničarski savjetnik	7	4,1
Ukupno	171	100

S obzirom na to da je anketa distribuirana svim narodnim knjižnicama u Republici Hrvatskoj, jedno od pitanja odnosilo se i na broj stanovnika u mjestu u kojem se narodna knjižnica nalazi, a podaci se nalaze u tablici 4.

Tablica 4. Broj stanovnika u mjestu u kojemu se nalazi narodna knjižnica u kojoj su ispitanici zaposleni

Broj stanovnika	Frekvencija	Postotak
Preko 100 000	38	22,2
10 000 – 100 000	72	42,1
1000 – 10 000	57	33,3
Manje od 1000	4	2,3
Ukupno	171	100

3.3. Instrument istraživanja

U istraživanju je korišten *online* upitnik koji je sadržavao 29 pitanja. Pitanja su strukturirana u pet skupina:

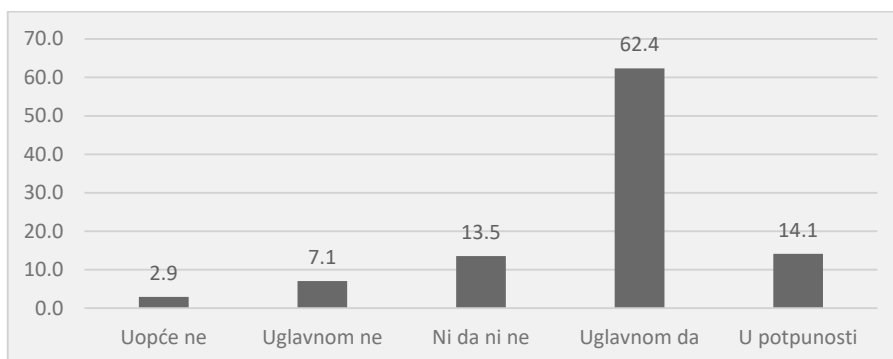
1. opća pitanja
2. pitanja o zainteresiranosti za informacijski poremećaj te iskustva s edukacijom o informacijskom poremećaju općenito
3. pitanja o stavovima i ulozi narodnih knjižnica u suočavanju s informacijskim poremećajem
4. pitanja o sudjelovanju narodnih knjižnice u suočavanju s dezinfodemijom u kontekstu pandemije bolesti COVID-19
5. pitanja o stavovima o ulozi narodnih knjižnica u suočavanju s dezinfodemijom u kontekstu pandemije bolesti COVID-19.

U anketnom su upitniku korištena pitanja s višestrukim izborom odgovora, slaganje ili neslaganje s odgovorima (ljestvica od potpunog neslaganja s pitanjem do potpunog slaganja), te pitanja otvorenoga tipa.

3.4. Rezultati istraživanja

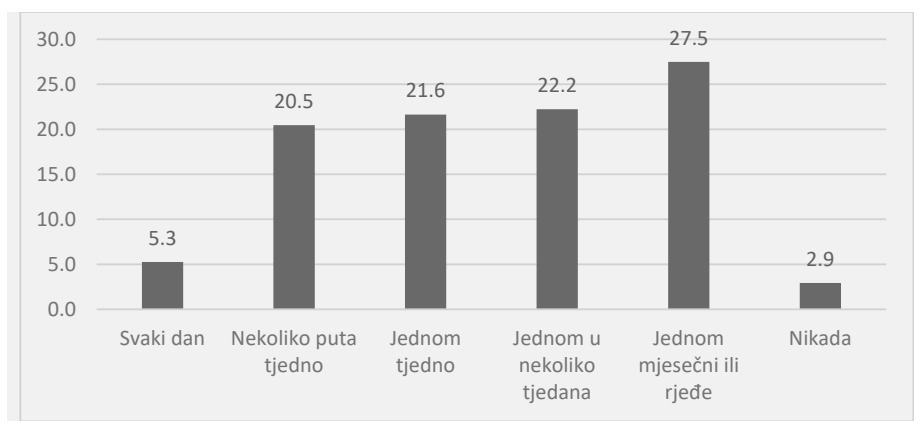
Kako bismo dobili odgovor na prvo istraživačko pitanje „U kojoj su mjeri knjižničari u narodnim knjižnicama zainteresirani za informacijski poremećaj?“, u anketnom je upitniku postavljeno pitanje „U kojoj Vas mjeri zanima problematika lažnih vijesti, dezinformacija, pogrešnih informacija i sličnih fenomena koje zajednički nazivamo informacijskim poremećajem?“ na koje su ispitanici odgovarali na ljestvici od 1 do 5 (*Uopće ne* do *U potpunosti*). Podaci iz slike 1. pokazuju da

je velika većina ispitanika uglavnom i u potpunosti zainteresirana za problematiku informacijskog poremećaja, njih kumulativno 76,5 % (n = 130), dok je uvelike manji broj ispitanika odgovorio da nisu sigurni u to jesu li ili nisu zainteresirani (13,5 %, n = 23). Najmanji broj ispitanika (kumulativno 10 %, n = 17) odgovorio je da uglavnom ili uopće nisu zainteresirani za tu tematiku.

Slika 1. Zainteresiranost ispitanika za tematiku informacijskog poremećaja

Kako bi se saznalo u kojoj je mjeri problematika informacijskog poremećaja prisutna u komunikaciji s kolegama u struci, postavljeno je pitanje „Koliko često s kolegama u struci razgovarate o lažnim vijestima, dezinformacijama, pogrešnim informacijama i sličnim fenomenima koje zajednički nazivamo informacijskim poremećajem?“ Ispitanici su mogli odabrati samo jedan od ponuđenih odgovora, a distribucija odgovora prikazana je na slici 2.

Slika 2. Učestalost razgovora ispitanika s kolegama u struci o problematici informacijskog poremećaja

Podaci sa slike 2 očekivano prikazuju da najmanji broj ispitanika nikada ($n = 5$, 2,9 %) ili svaki dan ($n = 9$, 5,3 %) razgovara o navedenoj problematici sa svojim kolegama u struci. Najveći broj ispitanika ($n = 47$, 27,5 %) jednom mjesečno ili rjeđe razgovara s kolegama o navedenoj problematici. No značajan broj od 42,1 % ($n = 72$) ispitanika kumulativno vodi razgovore o problematici informacijskog poremećaja jednom ili više puta tjedno, što isto tako pokazuje interes za navedenu problematiku među značajnim udjelom ispitanika.

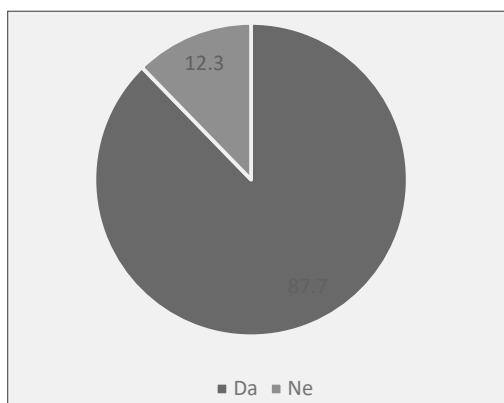
Zainteresiranost knjižničara za problematiku informacijskog poremećaja vidljiva je i iz pitanja „Označite aktivnosti u kojima ste sudjelovali, a koje su vezane za informacijski poremećaj u bilo kojem kontekstu.“ u kojemu su ispitanici zamoljeni da odgovore u kojim su aktivnostima koje su vezane za informacijski poremećaj sudjelovali. Ispitanici su mogli odabrati aktivnosti poput predavanja, radionica i okruglih stolova, *webinara*, čitanja stručnih ili znanstvenih radova ili knjiga, provođenja istraživanja na temu lažnih vijesti i dezinformacija te pisanja stručnih radova na temu lažnih vijesti, dezinformacija i sličnih fenomena, a osim toga mogli su upisati i druge aktivnosti. Tablica 5 prikazuje rezultate.

Tablica 5. Aktivnosti vezane uz informacijski poremećaj u kojima su ispitanici sudjelovali

Aktivnosti	Frekvencija	Postotak
Čitanje stručnih ili znanstvenih radova ili knjiga	99	57,9
Predavanja / radionice / okrugli stolovi	45	26,3
<i>Webinari</i>	33	19,3
Provođenje istraživanja	10	5,8
Pisanje stručnih radova	9	5,3

Prema tablici 5 vidljivo je da je više od polovice ispitanika ($n = 99$, 57,9 %) čitalo neku vrstu stručnih ili znanstvenih radova ili knjiga o tematici informacijskog poremećaja. Nešto manji broj ispitanika odgovorio je da su sudjelovali na predavanjima, radionicama, okruglim stolovima te *webinarima* (kumulativno $n = 78$, 45,6 %), dok je najmanje ispitanika odgovorilo da su provodili neku vrstu istraživanja ili pisali stručne radove o toj temi (kumulativno $n = 19$, 11,1 %).

Kako bismo dobili uvid u zainteresiranost za informacijski poremećaj, ali i spremnost za dodatno učenje o toj problematici, u anketnom je upitniku postavljeno pitanje „Biste li sudjelovali na dodatnoj edukaciji o informacijskom poremećaju u svrhu edukacije korisnika kada biste imali priliku?“ kako je prikazano slikom 3. 150 ispitanika ili 87,7 % izjavilo je da bi sudjelovali na dodatnoj edukaciji, dok je 21 ispitanik ili 12,3 % odgovorilo da to ne bi učinili. .

Slika 3. Interes za dodatnu edukaciju o informacijskom poremećaju

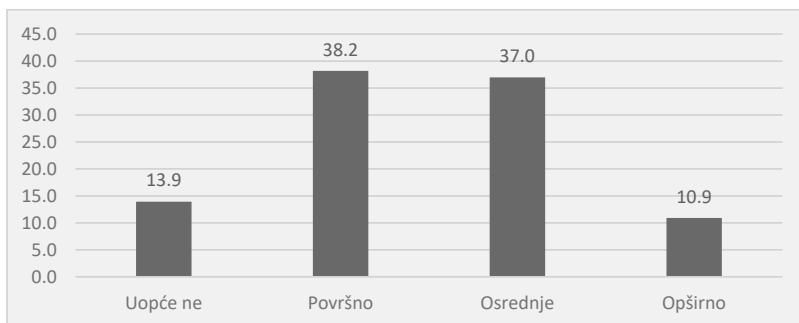
Ispitanici koji su odgovorili da ne bi sudjelovali na dodatnoj edukaciji pozvani su označiti i razloge zbog kojih ne bi sudjelovali, a distribucija njihovih odgovora prikazana je u tablici 6.

Tablica 6. Razlozi zbog kojih ispitanici ne bi sudjelovali na dodatnoj edukaciji s ciljem edukacije korisnika o dezinformacijama

Razlozi	Frekvencija	Postotak
Uza sve druge stručne poslove koje obavljam nemam dovoljno vremena da bih se bavio/bavila programima edukacije korisnika o informacijskom poremećaju.	10	47,6
Ne smatram da je ta tema toliko bitna za moj posao.	6	28,6
Smatram da već dovoljno znam da bih mogao/mogla provoditi edukacije korisnika o informacijskom poremećaju.	3	14,3
Ne interesira me ta tema.	3	14,3
Ukupno	22	100

Najveći broj ispitanika ($n = 10$, 47,6 %) naveo je da ne bi sudjelovali na dodatnoj edukaciji jer nemaju dovoljno vremena za bavljenje takvim programima, dok nešto manje ispitanika ($n = 6$, 28,6 %) smatra da ta tema nije toliko bitna za njihov posao, a najmanje ispitanika izjavilo je da ih ta tema ne zanima ($n = 3$, 14,3 %) te smatraju da dovoljno znaju kako bi mogli provoditi edukacije korisnika o informacijskom poremećaju ($n = 3$, 14,3 %).

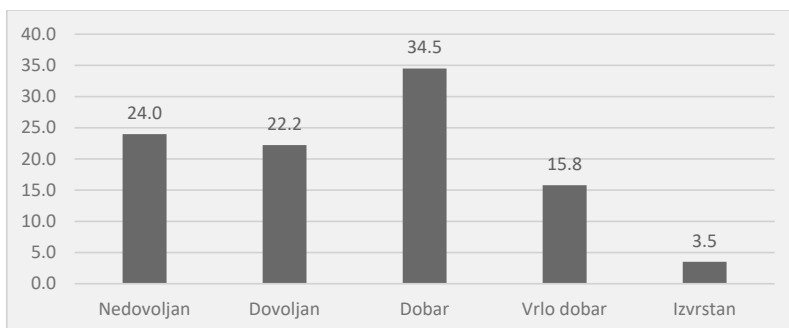
Odgovor na drugo istraživačko pitanje „Kako knjižničari u narodnim knjižnicama procjenjuju svoju educiranost o informacijskom poremećaju?“, pokušali smo dobiti, između ostaloga, postavljanjem sljedećeg pitanja u anketnom upitniku „U kojoj ste se mjeri tijekom svoga studija kroz obvezne ili izborne kolegije upoznali s problematikom procjene vjerodostojnosti informacija?“, a distribucija odgovora prikazana je na slici 4.

Slika 4. Procjena vjerodostojnosti informacija u obveznim ili izbornim kolegijima za vrijeme studija

Najviše je ispitanika ($n = 63$, 38,2 %) izjavilo da su se samo površno upoznali s tom problematikom za vrijeme studija, nešto manje ispitanika ($n = 61$, 37 %) izjavilo je da su se osrednje upoznali s tom tematikom, njih 13,9 % ($n = 23$) uopće se nije upoznalo s tom tematikom, a njih 10,9 % ($n = 18$) navelo je da su se opširno upoznali s tom tematikom.

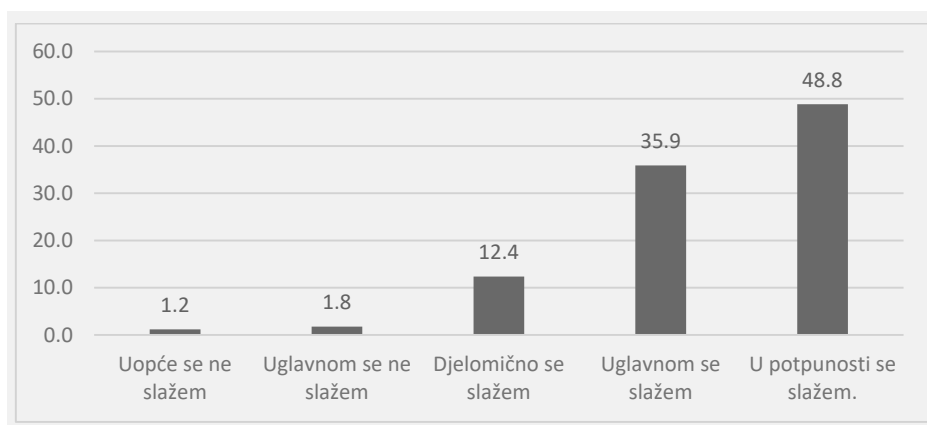
Ispitanici su upitani o tome kojom bi ocjenom ocijenili vlastita stečena znanja te pripremljenost za provođenje programa edukacije korisnika o dezinformacijama. Odgovori ispitanika prikazani su na slici 5.

Slika 5. Ocjena stečenih znanja i pripremljenosti ispitanika za provođenje programa edukacije o dezinformacijama

Slika 5 prikazuje da je najviše ispitanika ($n = 59$, 34,5 %) ocijenilo svoja stečena znanja i pripremljenost za organiziranje navedenih aktivnosti ocjenom „dobar“. Gotovo četvrtina ispitanika ($n = 41$, 24 %) odgovorila je da bi vlastita stečena znanja i pripremljenost za organiziranje edukacija o dezinformacijama ocijenila ocjenom „nedovoljan“. Shodno rezultatima u prethodnom pitanju, najmanje ispitanika svoju pripremljenost ocijenilo je ocjenom „izvrstan“ ($n = 6$, 3,5 %).

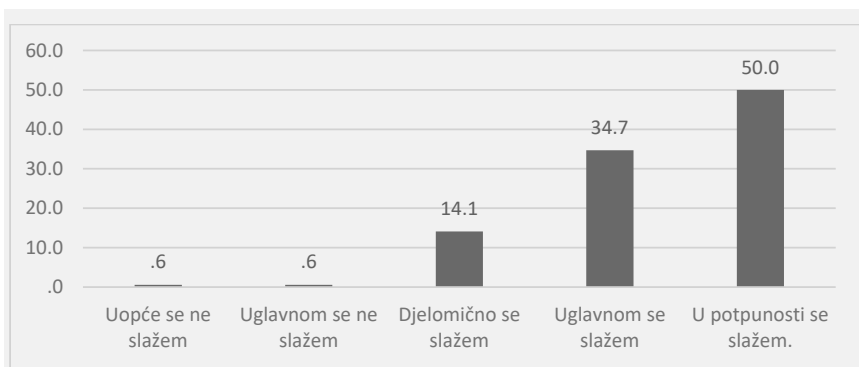
Treće je istraživačko pitanje glasilo: „Kakvi su stavovi knjižničara zaposlenih u narodnim knjižnicama o ulozi narodnih knjižnica u suočavanju s informacijskim poremećajem?“ Kako bismo dobili odgovor na to istraživačko pitanje, u anketi su navedene izjave s ljestvicom slaganja od 1 do 5 (*Uopće se ne slažem – U potpunosti se slažem*). Prva izjava glasila je „Narodne knjižnice trebaju aktivno sudjelovati u borbi protiv informacijskog poremećaja (npr. organiziranjem predavanja o informacijskom poremećaju, edukacijom korisnika, izlaganjem edukativnih materijala o informacijskom poremećaju itd.)“ te su ispitanici trebali označiti u kojoj se mjeri slažu s navedenom izjavom. Odgovori su prikazani slikom 6.

Slika 6. Stavovi ispitanika o tome da narodne knjižnice trebaju aktivno sudjelovati u borbi protiv informacijskog poremećaja

Najveći udio ispitanika u potpunosti se slaže ($n = 83$, 48,8 %) da narodne knjižnice trebaju sudjelovati u borbi protiv informacijskog poremećaja. Svega je 3 % ispitanika kumulativno ($n = 5$) odgovorilo da se uopće ili uglavnom ne slažu.

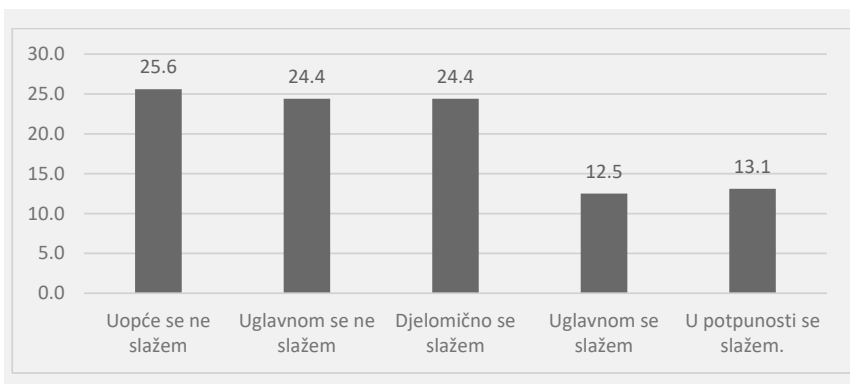
Sljedeća je tvrdnja glasila „Narodne knjižnice mogu doprinijeti u borbi protiv informacijskog poremećaja.“, a rezultati su prikazani slikom 7.

Slikom 7. Stavovi ispitanika o tome da narodne knjižnice mogu doprinijeti u borbi protiv informacijskog poremećaja

Najveći broj ispitanika odgovorio je da se u potpunosti slažu s tvrdnjom da narodne knjižnice mogu doprinijeti u borbi protiv informacijskog poremećaja, njih 50 % (n = 85), dok je kumulativno 1,2 % ispitanika odgovorilo da se uopće i uglavnom ne slažu (n = 2).

Sljedeća je tvrdnja glasila „Narodne knjižnice trebaju ostati neutralne u pitanjima oko kojih postoji tendencija stvaranja i širenja dezinformacija kako ne bi izgubile povjerenje dijela svojih korisnika.“ Odgovori su prikazani slikom 8.

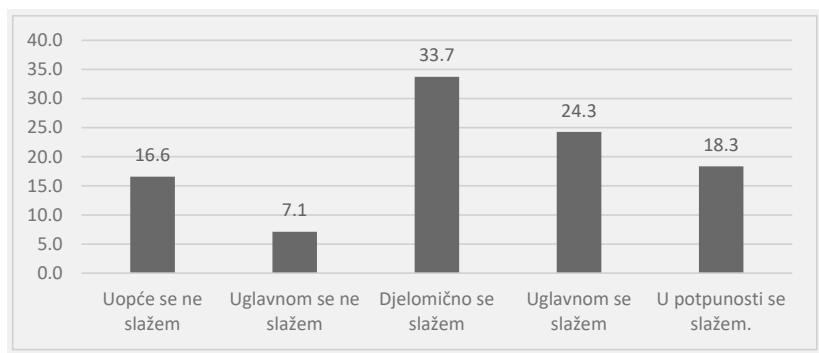

Slika 8. Stavovi ispitanika o tome da narodne knjižnice trebaju ostati neutralne u pitanjima oko kojih postoji tendencija širenja dezinformacija

Odgovori pokazuju da se najviše ispitanika ne slaže s tvrdnjom da narodne knjižnice trebaju ostati neutralne u pitanjima oko kojih postoji tendencija stvaranja i širenja dezinformacija. Kumulativno je 50 % ispitanika izjavilo da se uopće

ili uglavnom ne slažu s tom tvrdnjom ($n = 84$), dok je upola manje ispitanika kumulativno ($n = 43$, 25,6 %) izjavilo da se u potpunosti ili uglavnom slažu.

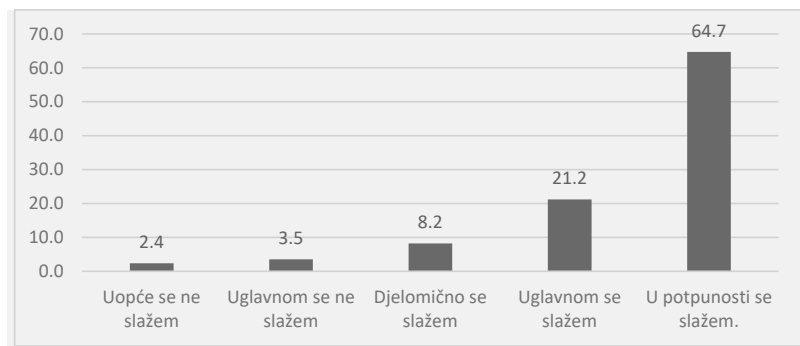
Odgovori ispitanika na pitanje „Narodne se knjižnice trebaju otvoreno zauzimati za promoviranje ideja oko kojih postoji konsenzus znanstvene zajednice, npr. dobiti cijepljenja protiv zaraznih bolesti.“ prikazani su slikom 9.

Slika 9. Stavovi ispitanika o tome da se narodne knjižnice trebaju otvoreno zauzimati za ideje oko kojih postoji konsenzus znanstvene zajednice

Iako je najveći broj ispitanika naveo da se djelomično slažu, i to njih 33,7 % ($n = 57$), kumulativno je veći udio onih koji se u potpunosti i uglavnom slažu ($n = 72$, 42,6 %) od onih koji se uopće ili uglavnom ne slažu ($n = 40$, 23,7 %).

Sljedeća je tvrdnja glasila „Korisnicima treba osigurati neometan pristup izvorima informacija neovisno o njihovoj ideološkoj podlozi ili istinitosti.“ Odgovori ispitanika prikazani su na slici 10.

Slika 10. Stavovi ispitanika o tome kako korisnicima treba osigurati neometan pristup izvorima informacija neovisno o njihovoj ideološkoj podlozi ili istinitosti

64,7 % ispitanika (n = 110) u potpunosti se slaže s tvrdnjom da korisnicima treba osigurati neometan pristup izvorima informacija neovisno o njihovoj ideološkoj podlozi ili istinitosti, dok se svega 5,9 % (n = 10) ispitanika kumulativno uopće ili uglavnom ne slažu.

Kako bismo saznali koji su po viđenju ispitanika problemi s kojima se narodne knjižnice suočavaju u informacijskom poremećaju, postavljeno je otvoreno pitanje „Molimo Vas, ukratko navedite što vidite kao ključne probleme i prepreke uključivanju narodnih knjižnica u borbu protiv informacijskog poremećaja.“ Na to su pitanje odgovorila 102 ispitanika te su njihovi odgovori analizirani metodom sadržajne analize i grupirani u sadržajno srodne kategorije, a prikazani su u tablici 7.

Tablica 7. Sadržajna analiza ključnih problema i prepreka uključivanju narodnih knjižnica u suočavanje s informacijskim poremećajem

Stavovi ispitanika	Frekvencija
Needuciranost knjižničara	36
„Politika nezamjeranja“ – čuvanje percepcije knjižnice kao ideološki neutralnog mjesta	13
Nezainteresiranost korisnika	12
Nedostatak kadra u knjižnicama	11
Motivacija knjižničara – pasivan i neutralan stav	10
Nedostatne financije	10
Osobni stavovi knjižničara	9
Nedostatak vremena	8
Problemi s prostorom	5
Nepostojanje zajedničkog pristupa knjižničarske zajednice, usuglašanih preporuka i smjernica vezanih uz informacijski poremećaj	4
Izostanak podrške i brige osnivača za narodne knjižnice	4
Nedostatno povjerenje korisnika prema institucijama, uključujući i knjižnice	4
Percepcija narodnih knjižnica – korisnici ne očekuju od knjižnice takve vrste edukacije	4
Osobni stavovi korisnika	4
Problem neutralnosti u sadržajnoj obradi građe i nekritička nabava građe	3

Prema tablici 7 vidljivo je da je najveći broj ispitanika naveo needuciranost knjižničara ($n = 36$) kao prepreku uključivanju narodnih knjižnica u suočavanje s informacijskim poremećajem. Pod sintagmom „needuciranost knjižničara“ ispitanici su podrazumijevali dva problema. S jedne strane postojeće kompetencije knjižničara koje im onemogućuju da se aktivno uključe u suočavanje s informacijskim poremećajem i s druge strane nepostojanje edukacija koje bi im omogućile stjecanje takvih kompetencija.

Drugi najčešće spomenuti problem jedan od ispitanika sročio je kao „politiku nezamjeranja“, a ona se odnosi na čuvanje percepcije knjižnice kao ideološki neutralnog mjesta ($n = 13$), zbog čega je problematično i otežano korisnicima sugerirati na razlike u vjerodostojnosti i objektivnosti informacijskih izvora. Jedan od ispitanika opisao je navedeni problem kao „balansiranje“ između dviju oprečnih funkcija knjižnice:

„Korisnicima treba omogućiti neometan pristup svim vrstama informacija, neovisno o njihovoj istinitosti ili ideološkoj podlozi jer je to osnovno poslanje samih narodnih knjižnica. Ali istovremeno knjižnica treba upozoravati na lažne vijesti i upućivati na informacije bazirane na provjerenim, znanstveno utemeljenim činjenicama. Primarna funkcija narodnih knjižnica je i dalje slobodan i neograničen pristup svim vrstama informacija i čuvanje percepcije knjižnice kao ideološki neutralnog mjesta.“

„Ljudi dolaze po građu za čitanje te ne bi voljeli da ih netko uvjerava ili razuvjerava ili na bilo koji drugi način utječe na njihovo mišljenje i razmišljanje“.

„Rizik da korisnik ne stekne dojam da mi knjižničari previše pame-tujemo. (...) postoji i strah da korisnike ne odbijemo svojim ukazivanjem što ne valja u društvu, a to se odnosi i na borbu protiv informacijskog poremećaja.“

„Upravo to što knjižnice moraju ostati neutralne, a iz neutralnog položaja je teško upozoravati na informacijski poremećaj.“

Treći najčešći problem koji su ispitanici istaknuli nezainteresiranost je korisnika za takve vrste edukacija ($n = 12$). Pojedini su ispitanici problem nezainteresiranosti korisnika vezali uz opću percepciju knjižnice i njezine uloge u zajednici navodeći da se knjižnicu u zajednici ne percipira kao mjesto na kojemu bi korisnici mogli ili uopće trebali dobivati smjernice za vrednovanje informacija ($n = 4$) ili riječima jednoga ispitanika „Korisnici ne očekuju od knjižnice da ih educira na taj način.“ Nekoliko je ispitanika također navelo problem nedostatnog povjerenja korisnika prema institucijama, uključujući i knjižnice ($n = 4$).

„Slaba vidljivost narodnih knjižnica, koje nisu prepoznate kao dovoljno dobar partner u svojim zajednicama te mišljenje javnosti da su knjižnice i dalje ustanove posvećene samo okupljanju i arhiviranju građe.“

„Iako temu vidim vrijednom rasprave i izrazito korisnom, smatram da korisnici ipak od knjižnica očekuju drugačije sadržaje.“

Četvrti najčešće spomenuti problem nedostatak je kadra. Taj se problem narijetko spominjao u grupi problema nedostatnih „kapaciteta u svim oblicima“ (problemi s prostorom $n = 5$, nedostatne financije $n = 10$, nedostatak vremena $n = 10$), a dovodio se u vezu s izostankom podrške i brige osnivača za narodne knjižnice ($n = 4$).

„Nedostatak kapaciteta u svim oblicima, od materijalnih preko kadrovskih do prostornih, jer ako knjižnica nema osigurane elementarne uvijete teško je očekivati da može razvijati i unapređivati djelovanje u zajednici, osim možda na razini entuzijazma i dobre volje što je čest slučaj u malim knjižnicama.“

„Nedostatak brige koju osnivači pokazuju prema knjižnicama u smislu lošeg održavanja prostora i nedostatnih financijskih sredstava za praćenje produkcije novih naslova i obnovu fondova dodatno odbijaju korisnike. Zbog toga narodne knjižnice imaju čimbenik odjeka unutar zajednica u kojima djeluju znatno niži od onog kojem težimo.“

Nedostatak financija povezivao se i s manjkom podrške ostvarivanju suradnje sa stručnjacima u knjižnicama ($n = 2$), što je važno u suočavanju s informacijskim poremećajem.

Nadalje ispitanici su navodili problem motivacije knjižničara ($n = 10$), navodeći inertnost te pasivan i neutralan stav općenito, kao i u suočavanju s informacijskim poremećajem.

„Knjižničarstvo je tromo i sporo, opterećeno svojim organizacijskim i hijerarhijskim problemima, fokusirano na točke i zarez umjesto na stvarne probleme svoje struke spram društva iz kojeg proizlazi i čiji bi korektiv moglo biti.“

„Nedovoljan aktivistički angažman uopće, po mnogim pitanjima. Uglavnom pasivan i neutralan stav.“

Sljedeći problem prema učestalosti koji su ispitanici istaknuli jesu osobni stavovi knjižničara ($n=9$) zbog kojih ni oni sami nisu objektivni i nepristrani u procjeni informacijskih izvora.

„Sklonost nekih djelatnika prema neprovjerenim informacijama. Bilo kakvo inzistiranje na jedinstvenom provođenju politike širenja isključivo znanstveno dokazanih činjenica, naišlo bi na otpor među djelatnicima.“

„Osobni stavovi kolega nisu u skladu sa stavovima znanstvene zajednice te ne vidim mogućnost da ih se natjera da promijene svoj stav“.

„Kompetencija djelatnika i činjenica da i među samim djelatnicima knjižnica postoje ljudi oprečnih opredjeljenja.“

Nadalje ispitanici su navodili kao problem nepostojanje zajedničkog pristupa knjižničarske zajednice, usuglašenih preporuka i smjernica vezanih uz informacijski poremećaj (n = 4).

„Nepostojanje zajedničkog pristupa cjelokupne knjižničarske zajednice u izradi smjernica vezanu uz tu tematiku.“

„Nepostojanje konsenzusa i nekakvih preporuka u knjižničarskoj struci, barem kad je riječ o otvorenom zauzimanju i borbi protiv dezinformacija, jer se tim pitanjem intenzivnije bavimo tek zadnjih nekoliko godina.“

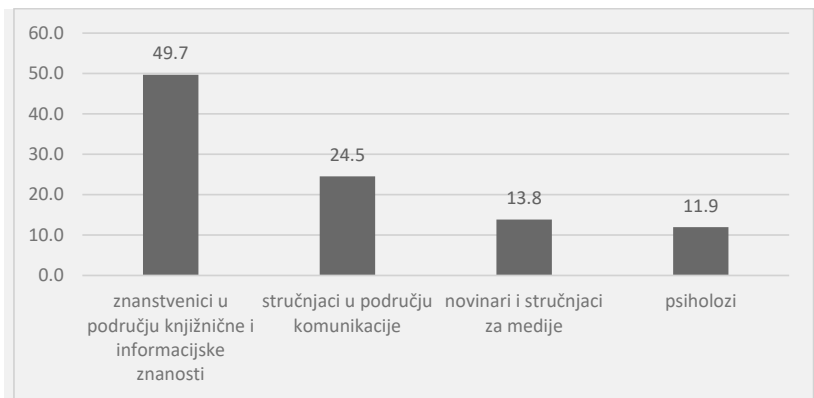
Posljednji problem prema učestalosti navođenja jest problem neutralnosti u sadržajnoj obradi građe i nekritička nabava građe (n = 3).

„Što se tiče tiskane pseudoznanstvene građe, s jedne je strane najveći problem nekritička nabava (prevelik broj primjeraka pseudoznanstvene građe), a s druge strane neodgovarajuća sadržajna obrada kojom se ne čini razlika između nevjerodostojne stručne građe i građe koja je utemeljena na suvremenoj znanosti, čime se čini šteta pri pretraživanju građe i za knjižničare i za korisnike. Posljedica je takve sadržajne obrade i to da u slobodnom pristupu unutar pojedine struke pseudoznanstvene knjige stoje uz bok onima koje su utemeljene u znanosti, čime se dezinformiraju i knjižničari koji rade s korisnicima i sami korisnici.“

„Nepostojanje standardnog oblika objektivnog označavanja nepouzdanih izvora informacija uvrštenih u zbirke knjižnične građe.“

„Smatram da knjižnice tako reći izdaju povjerenje svojih korisnika jer ih nismo uputili da dosta knjiga na policama sa stručnom građom uopće nisu stručne ni znanstveno utemeljene.“

Budući da su prethodna istraživanja pokazala da knjižničari imaju potrebu suradnje i partnerstva sa znanstvenicima i stručnjacima koji bi im pomogli u organizaciji i provođenju programa usmjerenih na dezinformacije (cf. Young et al., 2020: 7), u anketnom je upitniku postavljeno pitanje „Koga vidite kao ključnog suradnika u osmišljavanju i provođenju programa edukacije knjižničnih korisnika o informacijskom poremećaju?“. Ispitanicima su ponuđene četiri opcije: znanstvenici u području knjižnične i informacijske znanosti, novinari i stručnjaci za medije, stručnjaci u području komunikacije i psiholozi, te su trebali označiti suradnike po važnosti od 1 do 4. Prvi izbor suradnika po važnosti prikazan je slikom 11.

Slika 11. Najčešći izbor prvog suradnika u osmišljavanju i provođenju programa edukacije knjižničnih korisnika o informacijskom poremećaju

Najveći broj ispitanika ($n = 79$ ili 49,7 %) kao prvog suradnika po važnosti označio je znanstvenike u području knjižnične i informacijske znanosti. Stručnjake u području komunikacije 24,5 % ispitanika ($n = 39$) označilo je kao prvog suradnika po važnosti. Potom slijede novinari i stručnjaci za medije, koje je 13,8 % ($n = 22$) označilo kao prvog suradnika po važnosti, a psiholozi su na posljednjem mjestu s 11,9 % ($n = 19$).

Ispitanici su otvorenim pitanjem pozvani navesti i druge potencijalne suradnike. Na to je pitanje odgovorilo 55 ispitanika. Odgovori su analizirani metodom sadržajne analize, a prikazani su u tablici 8.

Tablica 8. Potencijalni suradnici u osmišljavanju i provođenju programa edukacije knjižničnih korisnika o informacijskom poremećaju

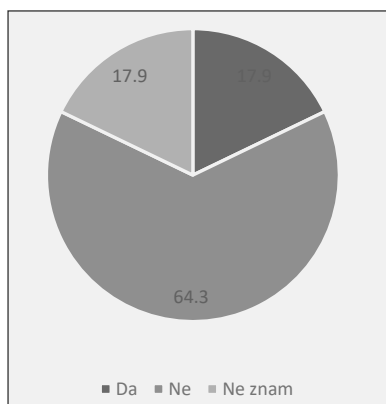
Potencijalni suradnici	Frekvencija
Odgojno-obrazovni djelatnici i ustanove	17
Stručnjaci za različita predmetna područja	15
Znanstvenici u različitim područjima	6
Civilne udruge	5
Politolozi	4
Javne ličnosti koje uživaju povjerenje građana	4
Resorna ministarstva	3
Knjižničari s iskustvom edukacije korisnika	2
Sociolozi	2
Teolozi i svećenici	2

Najveći broj ispitanika naveo je odgojno-obrazovne djelatnike i ustanove (n = 17) (npr. učitelje, profesore, odgajatelje, pedagoge, školske knjižničare i pripadajuće ustanove) kao potencijalne suradnike u programima edukacije korisnika o informacijskom poremećaju. Sljedeći najčešće spomenuti suradnici bili su stručnjaci za različita predmetna područja (n = 15) među kojima su se najčešće specifično navodili liječnici i drugi zdravstveni djelatnici te farmaceuti, a potom znanstvenici u različitim područjima znanosti (n = 6). Ispitanici su ukazali na važnost suradnje knjižnice sa stručnjacima i drugim javnim ličnostima koje uživaju povjerenje građana (n = 4).

„Javno prepoznati znanstvenici iz raznih područja znanosti i druge javne ličnosti koje uživaju povjerenje većine građana.“

Posljednje istraživačko pitanje glasilo je „Kakvi su stavovi knjižničara zaposlenih u narodnim knjižnicama o ulozi narodnih knjižnica u suočavanju s dezinformacijom u kontekstu pandemije bolesti COVID-19?“

Ispitanicima je u tom kontekstu postavljeno pitanje „Je li Vaša knjižnica na bilo koji način u svom prostoru, preko svoje mrežne stranice ili društvenih medija pozvala ili uputila korisnike na kritičko promišljanje o informacijama u kontekstu pandemije?“ Odgovori su prikazani na slici 12.

Slika 12. Poziv knjižnice na kritičko promišljanje o informacijama u kontekstu pandemije

Najveći broj ispitanika (n = 108, 64,3 %) naveo je da njihova knjižnica nije pozvala korisnike na kritičko promišljanje o informacijama o pandemiji, dok je 17,5 % (n = 30) navelo suprotno.

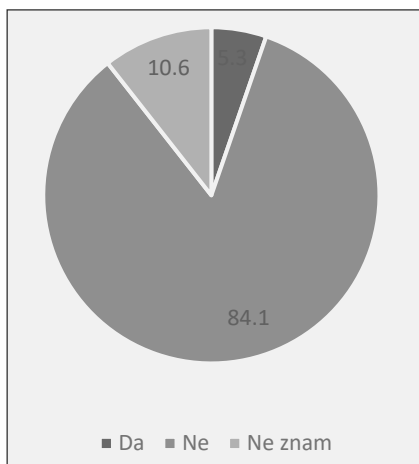
Ispitanici koji su potvrdno odgovorili, pozvani su navesti načine kako je njihova knjižnica navedeno činila. Na to su pitanje odgovorila 24 ispitanika, a njihovi su odgovori prikazani u tablici 9.

Tablica 9. Kako je knjižnica pozivala korisnike na kritičko promišljanje o informacijama u kontekstu pandemije

Odgovor	Frekvencija
Objave na društvenim mrežama	14
Prenošenje službenih izvora informacija i poveznica na društvenim mrežama	5
Plakati u prostoru knjižnice	4
Javna predavanja	2
Leci	2
Tematske izložbe	1

Pojedini su ispitanici naveli da su prilikom prenošenja službenih informacija upozoravali korisnike na važnost praćenja službenih i provjerenih izvora informacija, a navedeno su činili najčešće na društvenim mrežama.

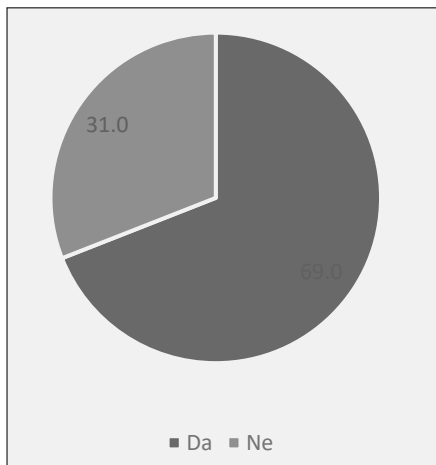
Sljedeće je pitanje glasilo „Je li Vaša knjižnica na bilo koji način sudjelovala u javnozdravstvenoj kampanji „Misli na druge, cijepi se“, npr. izlaganjem promidžbenih plakata kampanje u prostoru knjižnice ili objavama na društvenim mrežama?“. Odgovori su prikazani slikom 13.

Slika 13. Sudjelovanje u kampanji „Misli na druge, cijepi se“

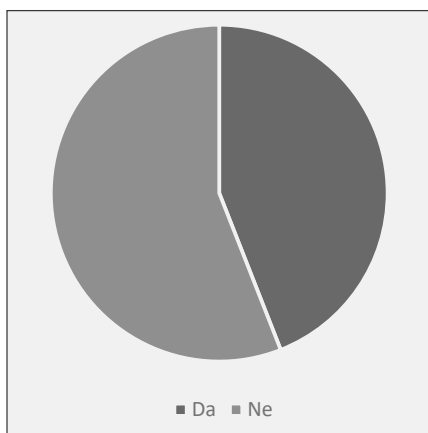
Ispitanici su najčešće odgovorili da njihova knjižnica nije sudjelovala u Kampanji (n = 143, 84,1 %), njih samo 9 (5,3 %) odgovorilo je da je njihova knjižnica sudjelovala u Kampanji, a 18 ispitanika (10,6 %) odgovorilo je da ne znaju.

Na pitanje „Po Vašem mišljenju bi li narodne knjižnice trebale putem svojih mrežnih stranica ili društvenih medija pozvati ili uputiti korisnike na kritičko promišljanje o informacijama o pandemiji bolesti COVID-19?“ ispitanici su odgovorili da bi trebale (116 ispitanika ili 69 %) te njih 52 da ne bi trebale (31 %) (slika 14).

Slika 14. Stavovi o pozivu korisnicima na kritičko promišljanje o informacijama o pandemiji bolesti COVID-19

Odgovori na pitanje „Po Vašem mišljenju bi li narodne knjižnice trebale sudjelovati u javnozdravstvenoj kampanji „Misli na druge, cijepi se“, npr. izlaganjem promidžbenih plakata kampanje u prostoru knjižnice ili objavama na društvenim mrežama“, prikazani su slikom 15.

Slika 15. Stavovi o sudjelovanju knjižnica u kampanji „Misli na druge, cijepi se“

Nešto veći udio ispitanika odgovorio je da smatraju da knjižnica u navedenoj kampanji ne bi trebala sudjelovati (56 %, n = 94).

3.5. Rasprava

Zabrinutost zbog informacijskog poremećaja dokumentirana je još 2016. godine unutar knjižnične zajednice, kada se pojavila struja autora koji su uslijed jačanja postčinjeničnog društva uočili priliku za revitalizaciju društvenog značaja knjižničarstva (cf. Sullivan, 2019a). Brexit i američki predsjednički izbori 2016. godine potaknuli su promišljanje o postčinjeničnoj kulturi ponajviše u onim dijelovima svijeta koji su njezine posljedice izravno osjetili na svojoj koži. Danas je svijest o problemima koje nosi informacijski poremećaj bitno proširenija jer se cijeli svijet u isto vrijeme suočio s izazovom pandemije i prateće dezinfodemije pa su pitanja uzroka, posljedica i načina suočavanja s trenutnim, ali i budućim dezinfodemijskim krizama postala gorućim predmetima interesa.

Budući da brojni autori potežu pitanje uloge i odgovornosti knjižnica u postčinjeničnom društvu (cf. Lor, Wiles and Britz, 2021), cilj je ovoga istraživanja bio utvrditi stavove knjižničara zaposlenih u narodnim knjižnicama u Republici Hrvatskoj o ulozi narodnih knjižnica u suočavanju s informacijskim poremećajem te dezinfodemijom koja prati pandemiju bolesti COVID-19.

U odnosu na prvo istraživačko pitanje koje je glasilo „U kojoj su mjeri knjižničari u narodnim knjižnicama zainteresirani za informacijski poremećaj?“ podaci pokazuju da je interes za navedenu problematiku prisutan u značajnoj mjeri. Čak tri četvrtine ispitanika (76,5 %) uglavnom i u potpunosti zainteresirani su za problematiku informacijskog poremećaja, dok je 87,7 % ispitanika izjavilo da bi sudjelovali na dodatnoj edukaciji o toj problematici. Slično rezultatima recentnog istraživanja Younga i suradnika (cf. Young et al., 2020) u Sjedinjenim Američkim Državama, knjižničari osjećaju poziv odgovoriti na probleme kojima svjedočimo u informacijskom okolišu te u takvom stavu vidimo priliku i motivaciju za dodatna promišljanja o načinima kako odgovoriti na profesionalnu potrebu koja se iz navedenog stava da iščitati.

Odgovor na drugo istraživačko pitanje „Kako knjižničari u narodnim knjižnicama procjenjuju svoju educiranost o informacijskom poremećaju?“ pokazuje da najveći udio ispitanika svoju educiranost o informacijskom poremećaju te spremnost za provođenje programa edukacije o istom ocjenjuje osrednjim i niskim ocjenama. Gotovo polovica ispitanika (kumulativno 46,2 %) svoja stečena znanja i pripremljenost za provođenje programa edukacije o dezinformacijama ocjenjuje nedovoljnima i dovoljnima, dok jedna petina (19,3 %) ispitanika vlastito znanje ocjenjuje vrlo dobrim i izvrsnim. Svega 10,9 % ispitanika odgovorilo je da su se u obveznim ili izbornim kolegijima za vrijeme studija opširno upoznali s problematikom procjene vjerodostojnosti informacija. Spomenuto istraživanje Younga

i suradnika također je ukazalo na problem nespremnosti knjižničara da provode programe usmjerene na dezinformacije jer se ne osjećaju dovoljno kompetentnima te zbog toga što ne postoje programi i alati koji bi im olakšali pripremu i provođenje programa (ibid.).

Pitanje edukacije i stručne spremnosti knjižničara da provode programe usmjerene na dezinformacije otvoreno je i trećim istraživačkim pitanjem koje je glasilo „Kakvi su stavovi knjižničara zaposlenih u narodnim knjižnicama o ulozi narodnih knjižnica u suočavanju s informacijskim poremećajem?“. Među ključnim preprekama uključivanju narodnih knjižnica u suočavanje s informacijskim poremećajem na koje su ukazali ispitanici ističu se needuciranost knjižničara, čuvanje percepcije knjižnice kao ideološki neutralnog mjesta, nezainteresiranost korisnika te različiti infrastrukturni problemi. Jedan od ključnih izazova formuliran kao „politika nezamjeranja“ koja počiva na čuvanju percepcije knjižnice kao neutralnog mjesta otvorenog svim korisnicima u literaturi je evidentirana dilema (cf. Lor, Wiles and Britz, 2021), a vidljiva je i kroz odgovore na ostala pitanja o ulozi knjižnica u suočavanju s informacijskim poremećajem. Kumulativno se 84,7 % ispitanika uglavnom ili u potpunosti složilo s tvrdnjom da narodne knjižnice trebaju sudjelovati u borbi protiv informacijskog poremećaja, a isti broj (84,7 %) složio se da narodne knjižnice u potpunosti ili uglavnom mogu doprinijeti borbi protiv informacijskog poremećaja. Međutim stavovi o konkretnim načinima i odgovornostima u suočavanju s informacijskim poremećajem pokazuju razjedinjenost. Kumulativno se 50 % ispitanika uopće ili uglavnom ne slaže da knjižnice trebaju ostati neutralne u pitanjima oko kojih postoji tendencija širenja dezinformacija, dok jedna četvrtina njih (25,6 %) misli suprotno. Nešto se manji broj ispitanika (kumulativno 42,6%) u potpunosti ili uglavnom slaže s tvrdnjom da se knjižnice trebaju otvoreno zauzimati za ideje oko kojih postoji konsenzus znanstvene zajednice, dok se 64,7 % ispitanika u potpunosti slaže s tvrdnjom kako korisnicima treba osigurati neometan pristup izvorima informacija neovisno o njihovoj ideološkoj podlozi ili istinitosti. Vidimo da su stavovi oko pitanja operacionalizacije uloge knjižnica u informacijskom poremećaju podijeljeni upravo zbog potrebe zauzimanja decidiranog stava prema problematici čija se vjerodostojnost procjenjuje.

Odgovori na četvrto istraživačko pitanje „Kakvi su stavovi knjižničara zaposlenih u narodnim knjižnicama o ulozi narodnih knjižnica u suočavanju s dezinformacijom u kontekstu pandemije bolesti COVID-19?“ pokazuju nam da narodne knjižnice uglavnom nisu pozivale i upućivale korisnike na kritičko promišljanje o informacijama u kontekstu pandemije (64,3 %) iako su se u većini (69 %) složili da bi knjižnice to trebale činiti. Nešto veći broj ispitanika, njih 56 % smatra da narodne knjižnice ne bi trebale sudjelovati u kampanji „Misli na druge, cijepi se“, dok ih 44 % smatra suprotno. Iz svega navedenog jasno je da narodne knjižnice nisu pozivale korisnike na kritičko promišljanje o informacijama u kontekstu pandemije, no u isto vrijeme smatraju da bi narodne knjižnice to trebale činiti. S druge

strane, stavovi o sudjelovanju knjižnica u kampanji „Misli na druge, cijepi se“ izrazito su podijeljeni te odražavaju rastumačenu podijeljenost struke s obzirom na operacionalizaciju suočavanja s informacijskim poremećajem, kao i činjenicu da je pitanje cijepljenja zdravstveno pitanje koje je postalo pitanje ideologije i svjetonazora, a knjižničarima u narodnim knjižnicama, vidimo iz prethodnih rezultata, važno je čuvanje slike knjižnice kao neutralnog mjesta koje je otvoreno svima.

4. Zaključak

Budući da su narodne knjižnice, kako je rečeno, mjesna obavještajna središta koja imaju zadaću, između ostaloga, osigurati osnovne uvjete za neovisno odlučivanje te da knjižničari kao informacijski stručnjaci tradicionalno imaju ulogu u borbi za očuvanje istine, razuma, dokaza i činjenica, ovim smo istraživanjem željeli saznati kakvi su njihovi stavovi o ulozi narodnih knjižnica u suočavanju s informacijskim poremećajem te dezinfodemijom koja prati pandemiju bolesti COVID-19.

Neprijeporno je da rezultati ovoga istraživanja pokazuju da je stav knjižničara o mogućoj ulozi narodnih knjižnica u borbi protiv informacijskog poremećaja pozitivan. Vidljivo je to i iz visoke razine iskazanog interesa prema problematici informacijskog poremećaja te prema dodatnoj edukaciji o istom, kao i iz prilično ujednačenog stava da narodne knjižnice trebaju sudjelovati u suočavanju s informacijskim poremećajem te da istom mogu doprinijeti na pozitivan način. Međutim, problemi koje su ispitanici naveli kao ključne prepreke uključivanju narodnih knjižnica u suočavanje s informacijskim poremećajem, među kojima se ističu needuciranost knjižničara, čuvanje percepcije knjižnice kao ideološki neutralnog mjesta, nezainteresiranost korisnika te različiti infrastrukturni problemi, u izvedbenom smislu otežavaju pretakanje iskazanog interesa i pozitivnih stavova u konkretne knjižnične programe.

S obzirom na to da potreba procjene vjerodostojnosti informacija od 2016. godine u društvu jača, a na poseban način svoj puni opseg doživjela je za vrijeme aktualne pandemije na globalnoj razini, u rezultatima ovoga istraživanja trebamo vidjeti poticaj za sustavnije promišljanje o ulozi (narodnih) knjižnica u informacijskom poremećaju. Rezultati ovoga istraživanja ukazuju, prije svega, na potrebu knjižničara za edukacijom koja bi im omogućila da u okolnostima informacijskog poremećaja imaju jasniju sliku svoje uloge, odgovornosti i metoda suočavanja. U tom je smislu potrebno promišljati o nadopuni studijskih programa knjižnične i informacijske znanosti, kao i programa stručnog usavršavanja knjižničara koji bi, imajući u vidu kontekstualne društvene i političke odrednice informacijskog poremećaja te psihološke mehanizme koji su u njegovoj podlozi, budućim i sadašnjim knjižničarima osigurali potrebne kompetencije. S obzirom na to da su stavovi

knjižničara o ulozi narodnih knjižnica u suočavanju s informacijskim poremećajem ujednačeno pozitivni, a stavovi o konkretnim načinima i odgovornostima u tom suočavanju razjedinjeni, prije svega zbog balansiranja između društvene odgovornosti i neutralnosti, potrebno je propitivanje i moguće redefiniranje etičkih principa pružanja informacijskih usluga te uloge narodnih knjižnica u obavještanju zajednice, posebno u društvenim situacijama koje predstavljaju ugrozu za društvo u cjelini.

LITERATURA

- Allington et al. (2021). Allington, D., B. Duffy, S. Wessely, N. Dhavan, J. Rubin. Health-protective behaviour, social media usage and conspiracy belief during the COVID-19 public health emergency. *Psychological Medicine* 51, 1763–1769. [citirano: 2021–10–07]. Dostupno na: <https://www.cambridge.org/core/journals/psychological-medicine/article/healthprotective-behaviour-social-media-usage-and-conspiracy-belief-during-the-covid19-public-health-emergency/A0DC2C5E27936FF4D-5246BD3AE8C9163>
- Ayalon, L. (2021). Trust and compliance with COVID-19 preventive behaviors during the pandemic. *International Journal of Environmental Research and Public Health* 18(5), 2643. <https://doi.org/10.3390/ijerph18052643>.
- Clinton, H. R. (2017). *Closing General Session speech at ALA Annual Conference. Chicago, 27 June 2017*. [citirano: 2021–08–22]. Dostupno na: <https://americanlibrariesmagazine.org/wp-content/uploads/2017/06/HRC-Transcript.pdf>
- De Paor, S. and B. Heravi (2020). Information literacy and fake news: how the field of librarianship can help combat the epidemic of fake news. *The Journal of Academic Librarianship* 46(5), 1–8. [citirano: 2021–12–21]. Dostupno na: https://www.researchgate.net/publication/343178087_Information_literacy_and_fake_news_How_the_field_of_librarianship_can_help_combat_the_epidemic_of_fake_news
- Ellyatt, H. (2021). Protests against Covid rules and lockdowns erupt across Europe. CNBC (Consumer News and Business Channel), 23 November. [citirano: 2021–12–21]. Dostupno na: <https://www.cnbc.com/2021/11/22/photos-of-anti-covid-protests-in-europe.html>
- Feldvari, K. Dezinformacije, teorije zavjera i donošenje odluke o cijepljenju: hrvatska studija, prvi uvidi. *Ideje.hr* [citirano: 2021–09–11]. Dostupno na: <https://ideje.hr/dezinformacije-teorije-zavjera-i-donosenje-odluke-o-cijepljenju-hrvatska-studija-prvi-uvidi/>
- Knjižnice u 2020*. Zagreb: Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske. 2021. https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2021/08-03-01_01_2021.htm

- Islam et al. (2020). Islam, M. S., T. Sarkar, S. H. Khan, A.-H. M. Kamal, S. M. Murshid Hasan, A. Kabir, D. Yeasmin et al. COVID-19–related infodemic and its impact on public health: a global social media analysis. *The American Journal of Tropical Medicine and Hygiene* 103(4), 1621–1629. [citirano: 2021–07–15]. Dostupno na: https://www.ajtmh.org/content/journals/10.4269/ajtmh.20-0812#abstract_content
- Lewandowsky, S., U. K. Ecker, and J. Cook (2017). Beyond misinformation: understanding and coping with the “post-truth” era. *Journal of Applied Research in Memory and Cognition* 6(4), 353–369. [citirano: 2021–12–22]. [https://doi.org/10.1016/j-jar-mac.2017.07.008](https://doi.org/10.1016/j.jar-mac.2017.07.008).
- Lor, P., B. Wiles, and J. Britz (2021). Re-thinking information ethics: truth, conspiracy theories, and librarians in the COVID-19 era. *Libri* 71(1), 1–14. DOI: <https://doi.org/10.1515/libri-2020-0158>.
- Matijević, M. (2011). Kakvo znanje trebamo za društvo znanja? U: J. Starec (ur.). *Zbornik prispevkov: mednarodna znanstvena konferenca*. (Str. 44–49). Novo Mesto: Fakulteta za poslovne in upravne vede: Visoka šola za upravljanje in poslovanje.
- McCarthy, N. (2020). The most common coronavirus conspiracies. *Forbes* 5. 10. [citirano: 2021–08–13]. Dostupno na: <https://www.statista.com/chart/23105/share-of-coronavirus-misinformation-identified-as-conspiracy-theories/>
- Posetti, J. and K. Bontcheva (2020). Disinfodemic: deciphering COVID-19 disinformation. Policy brief 1, 1–17. [citirano: 2021–12–21]. Dostupno na: https://en.unesco.org/sites/default/files/disinfodemic_deciphering_covid19_disinformation.pdf
- Rose, J. (2017). Brexit, Trump, and post-truth politics. *Public Integrity* 19(6), 555–558. DOI: 10.1080/10999922.2017.1285540.
- Schraer, R. (2021). Covid: conspiracy and untruths drive Europe’s Covid protests. *BBC News*, 27(November). [citirano: 2021–12–21]. Dostupno na: <https://www.bbc.com/news/59390968>
- Sullivan, M. C. (2019). Why librarians can’t fight fake news. *Journal of Librarianship and Information Science* 51(4), 1146–1156. [citirano: 2021–07–15]. Dostupno na: <https://dash.harvard.edu/bitstream/handle/1/42517488/Why%20Librarians%20Cant%20Fight%20Fake%20News.pdf?sequence=1>
- Sullivan, M. C. (2019). Libraries and fake news: What’s the problem? What’s the plan? *Communications in Information Literacy* 13(1), 91–113. [citirano: 2021–12–20]. Dostupno na: <https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1227587.pdf>
- UNESCO-ov Manifest za narodne knjižnice* (1994). Prevela A. Horvat. [citirano: 2021–08–11]. Dostupno na: http://dzs.ffzg.unizg.hr/text/UNESCOv_manifest_za_narodne_knjiznice.htm

- UN tackles (2020). UN tackles ‘infodemic’ of misinformation and cybercrime in COVID-19 crisis. United Nations 31 March. [citirano: 2021–12–20]. Dostupno na: <https://www.un.org/en/un-coronavirus-communications-team/un-tackling-%E2%80%98infodemic%E2%80%99-misinformation-and-cybercrime-covid-19>
- van Prooijen, J.-W. and K. M. Douglas (2017). Conspiracy theories as part of history: the role of societal crisis situations. *Memory Studies* 10(3), 323–333. DOI: <https://doi.org/10.1177/1750698017701615>.
- Wardle, C. and H. Derakhshan (2017). Information disorder: toward an interdisciplinary framework for research and policy making. *Council of Europe* 27, 1–109. [citirano: 2021–08–11]. Dostupno na: <https://rm.coe.int/information-disorder-toward-an-interdisciplinary-framework-for-research/168076277c>
- Wiegand, W. A. (1999). Tunnel vision and blind spots: what the past tells us about the present: reflections on the twentieth century history of American librarianship. *Library Quarterly* 69(1), 1–32. [citirano: 2021–10–17]. Dostupno na: <https://www.jstor.org/stable/4309267>
- Young et al. (2020). Young, J. C., B. Boyd, K. Yefimova, S. Wedlake, C. Coward, R. Hapel. The role of libraries in misinformation programming: a research agenda. *Journal of Librarianship and Information Science* (2020), 1–12. <https://doi.org/10.1177/0961000620966650>.

Mrežni izvori

Portal narodnih knjižnica. <https://www.knjiznica.hr/>